

Salo (ent. Halikko) Hiisimäki

Kansainvaellusaikaisen polttokalmiston
kaivaus 30.6.–9.7.1987
Anna-Liisa Hirviluoto

(Koonnut Katja Vuoristo 2010)

Sisällysluettelo

Arkisto- ja rekisteritiedot	2
Johdanto	3
Kaivaustekniikka	4
Löydöt	4
Hautakiveyksen rakenteesta	5
Löytöluettelo	6
Karttaluettelo	7
Kartat	8

Arkisto- ja rekisteritiedot

Anna-Liisa Hirviluoto tutki vuonna 1987 Hiisimäen kansainvaellusajalle ajoittuvaa polttokalmistoa. Kaivauksiin liittyvä raportti jäi kuitenkin toimittamatta, vaikka kaivauskertomus on kirjoitettu seuraavana vuonna. Myös tutkimuksiin liittyvät kartat on piirretty puhtaiksi, mutta kuvien luettelointi ja kuvataulujen kokoaminen on jäänyt tekemättä. Anna-Liisa Hirviluoto on kirjoittanut kaivauksista kaksi artikkelia, jotka on julkaistu Halikon historia I:ssä ja Finskt Museumissa 1992.

Hiisimäen kaivauskertomus ja kartat on koottu yhteen vuonna 2010, kokoojana on ollut Katja Vuoristo. Raporttiin on lisätty arkisto- ja rekisteritiedot sekä sisällys- ja karttaluettelo. Arkisto- ja rekisteritietoihin on lisätty myös Hiisimäen myöhemmät tutkimukset ja löydöt. Raportin loppuun on liitetty kaivauksista löytyneet mustavalkonegatiivit, mutta niiden tarkemmat tiedot puuttuvat.

Helsingissä 19.10.2010

Katja Vuoristo, FM

Kohteen tiedot

Kohde: Salo (ent. Halikko) Hiisimäki

Tutkimus: Kansainvaellusaikaisen polttokalmiston kaivaus

Toteuttaja: Museoviraston arkeologian osasto

Kaivauksenjohtaja: Anna-Liisa Hirviluoto

Kenttätyöt: 30.6.–9.7.1987

Tutkimusraportti: Anna-Liisa Hirviluoto 1987 (koonnut Katja Vuoristo 2010), Museoviraston arkeologian osaston arkisto

Peruskartta: 202108 Halikko

Koordinaatit: pkoo: 6701086, ikoo: 3279338, Z/m.mpy alin: 25,00, ylin: 50,00

Kuvat: ei luetteloitu

Kaivauslöydöt: KM 23608:1-94

Kohteen muut tutkimukset:

1955 Anna-Kerttu Koskimies, inventointi

1984 Anna-Liisa Hirviluoto, koekaivaus

1987 Anna-Liisa Hirviluoto, koekaivaus

1998 Esa Mikkola, tarkastus

Muut löydöt:

KM 10549:2

KM 22493

KM 27991

Tiivistelmä: Hiisimäki sijaitsee Lempilänjoen länsipuolella. Mäellä kasvaa pääasiassa havupuita mutta sen laella ja etelärinteellä avautuu ketomainen näkymä. Kedolla kasvaa mm. nurmilaukkaa. Vuonna 1875 Hiisimäellä sijainneet kaksi röykkiötä raivattiin asuinrakennuksen tieltä. Tällöin löydettiin 3 keihäänkärkeä, joista yksi on väkäsellinen keihäänkärki (KM 1842:1–3). Lisäksi paikalta sanotaan löytyneen kaksiteräisen miekan, joka on kuitenkin joutunut hukkaan. Ilmeisesti Paavolan kansakoululla säilytetty keihäänkärki KM 10549:2 on peräisin Hiisimäestä. Löydöt ajoittuvat kansainvaellusaikaan. 1980-luvulla A.-L. Hirviluoto suoritti paikalla koekaivauksia, joissa paljastui runsaslöytöinen polttokalmisto. Löytöinä (KM 22493:1-8 ja KM 23608:1–94) mm. puvun osia, kilvenosia, puukonkatkelmia, ratassolki ja suorajalkainen kaarisolki. Vuonna 1993 Hiisimäen itärinteestä löytyi kuoppaa kaivettaessa merovingiaikainen keihäänkärki KM 27991. Esine sijaitsi Kokkilaan vievän tien vieressä olevasta muuntajasta 30 metriä pohjoiseen, polun varressa.

Halikon Kaninkolan Hiisimäen kansainvaellusaikaisen polttohaudan
kaivaus 30.6. -9.7. 1987

Tunnistetiedot: Kunta, Halikko, kylä, Kaninkola, tila, Immala,
paikan-
nimi, Hiisimäki. Maanomistaja, Kai Kortekallio, os. 24240 Salo
Sijainti: Peruskartta 2021 08/Halikko, x= 6694 84, y= 444 80
Löydöt: KM 23608:1-94, aikaisemmat löydöt: KM 18242:1-3 ja KM
22493:1-
Aikaisemmat tiedot: Anna Kerttu Koskimies, Halikon kiinteät
muinaisjäännökset 1955 kertomuksessa mainittuine viitauksineen

Johdanto: Nykyään mäki on täysin joutomaata. Vuosisadan alussa mäen
pohjoisreunassa on ollut asuinrakennus, mutta enää siitä ei ole
mitään jäljellä, rakennuksen peruskiveyksiä ja kellarikuoppia
lukuunottamatta. Tämän lisäksi Hiisimäen itärinteessä, joka
viettää jyrkästi Immalan tai Purilanjoen laaksoon, on kivivallia
jäljellä.

Sanallisesti määriteltynä Hiisimäki sijaitsee noin kuusi km
Halikon keskiaikaisesta kivikirkosta lounaaseen, Halionlahdesta
luoteeseen 2100 metriä, Immalanjoen jokilaakson länsilaidalla,
Turku-Helsinki valtatiestä etelään. Valtatiestä erkanee Kokkilaan
vievä tie, jolta puolestaan poikkeaa (n. 2,2 km:n päässä)
Kaninkolaan johtava pieni hiekkatie. Hiekkatien ja Hiisimäen
väliin jää Immalan tilaan kuuluva vuokratontti, ks. karttaa s. 9.
Hiisimäki on voitopuolisesti havupuuta kasvava, itään jyrkästi
viettävä mäki. Missä puustoa on vähemmän, siellä kasvaa
heinikkoa ja mm. mäkitervakkoa. Mäen laella on paikoin
kalliopaljastumia, jossa kasvaa mäkitervakkoa. Mäen länsirinne on
avointa niittykasveja kasvavaa entistä hakamaata. Erityisesti
kiinnittää huomiota Allium oleracum, joka hyvinkin saattaa olla
rautakauden ihmisten suosima sipulikasvi.

Hiisimäen ensimmäiset rautakautiset löydöt paljastuivat, kun
Kustaa Tanelinpoika Begvik aloitti siellä rakennustyöt viime
vuosisadan lopulla. Ensimmäiseksi hän tasoitti kaksi
"jättiläisenhautaa". Niiden alta löytyi kolme keihäänkärkeä ja
miekka. Keihäänkärjet ovat Kansallismuseon kokoelmissa (KM 1842:
1-3), mutta miekka on joutunut hukkaan.

Edellä selostettujen löytöjen takia tarkastin Hiisimäen kesällä
1984. Tutkimuksiin osallistui innokkaana saksanpaimenkoira
Tatjana, mutta hyvin koulutettu kun oli (tunnetun poliisikoira
Rex'in sisko), hän tyytyi ainoastaan tarkastelemaan
työskentelyäni. Bergvikin talon paikalta en löytänyt mitään,
mutta siitä arviolta runsas 10 metriä etelään löytyi kallion
huipulta tasanne, joka osoittautui polttohaudaksi.

Paikalla ei ollut mitään maan päällä erottuvaa rakennelmaa, mutta koekuopasta, välittömästi turvekerroksen alta löytyi nokimaata, 20 cm:n syvyydestä pronssihakanen, KM 22493:1, palanutta luuta, KM 22493:3-6 ja raudanpalanen ja kvartsi-iskos, KM 22493:2,8. Varsinainen kaivaus aloitettiin 1987 Anna-Liisa Hirviluodon johdolla. Teknisenä apulaisena toimi Huk Jaana Riikonen ja kaivajina halikkolaiset Erkka Auermaa, Henri Havulinna ja Timo Juvonen. Jaana Riikonen konservoi löydöt Turun Yliopiston tiloissa.

Kaivaustekniikka: Koska kallioista kaivausaluetta oli mahdoton paaluttaa, vedettiin alueen poikki pohjois-etelä ja itä-länsi-suunnassa köydet, jotka sidottiin kauemmas lyötyihin paaluihin ja puihin. Näin saatiin peruslinjat 112 (P-E) ja 512 (I-L), joiden avulla kaivausalue jaettiin narulla 2x2 m:n ruutuihin. Kiintopisteeksi valittiin tasainen maakivi ja lattalukemaksi saatiin tällöin 140. Omia punnituskuvia ei liitetty viralliseen kaivaustasoon, jonka määrittä kaivausten jälkeen Halikon kunnan maanmittausteknikko tehdessään alueesta yleiskarttaa (s.10).

Kaivausalue ja sen ympäristö pintavaaettiin 48 neliömetrin alalta. Pintavaaitekartta tehtiin mittakaavassa 1:50. Tyhjätpisteet kartassa johtuu siitä, että tuuhea katajapensas esti paikoin lattaa näkymästä.

Turvekerros poistettiin lapioin ja lastoin ja pinottiin sivummalle muovin päälle, jonne kaivamista jatkettaessa koottiin myös kivet ja maa eri kasoihin. Tasot piirrettiin mittakaavassa 1:20, valokuvattiin (tornikuvausta ei käytetty). Tasoon II liittyy mittakaavassa 1:1 piirretty erikoiskartta löydöistä 8 ja 9. Sitä mukaa kun kaivaus edistyi, kaivausalue supistui keskittyen keskellä olevaan luontaiseen kallionsyvennykseen. Kalmiston pohjataso (kallio tai puhdas hiekka) tuli suurimmassa osassa vastaan tasossa III. Vain syvimmissä koloissa oli tasossa IV vielä kulttuurimaata. Kaivauskerrokset tarkoittavat lähinnä kivikerrosta. Kivien pienen koon takia, yksi kerros oli alle 10 cm.

Profiileja ei piirretty, koska niissä näkyy lähinnä kalliota.

Löydöt: Pintakerroksesta saatiin historiallisen ajan pieniä löytöjä, tiilensiruja, ikkunahakasia ja metallinappi. Lisäksi samasta tasosta löytyi palanutta luuta ja todennäköisesti esihistorialliseen aikaan ajoittuvia raudanpaloja (KM 23608:1.15, 17-19). Alle 10 cm:n syvyydestä löytyi raudanpalasten lisäksi kilvenniitti (KM 23608:69), kaarevaselkäinen veitsi (KM 23608:66) ja pieni pronssinen puukontupen ken-käin (KM 23608:82). Pronssikenkän löytyi aivan kaivausalueen pohjoisrajalta. Kenkäimen sisällä oli vielä puukontupen nahkaa.

Suurin osa löydöistä tuli esiin 10-20 cm:n syvyydestä nykyisestä pinnasta. Kivien lomasta löydettyjä tunnistettavia esineitä ovat kolme litteänuppista kilvenniittä (KM 23608:63-65) ja veitsen teräkatkelma (KM 23608), joka oli pystyssä kallion ja kiven välissä. Veitsen läheltä löytyi erityisen suuria luunpalasia. Haudan harvinaisin löytö oli pronssinen ratasriipus (KM 23608:77), joka löytyi kivien välistä yhdessä pronssisen rannerenkaan kanssa (KM 23608:76), ks.s. 14 ja 15. Nupikoristeinen riipus on eheä ja kiinni kaularenkaassa, jota on säilynyt vajaan 4 cm:n pituinen kappale. Löydettyä riipus oli maassa nurin päin, nupit maata kohti.

Pronssista puukontupen kenkäintä lukuunottamatta löydöt keskittyivät kallion syvimpään kohtaan, neljän neliömetrin alueelle ruutuihin 510/107 ja 510/108, ruudun 511/107 kaakkoiskulmaan ja ruutuun 511/108.

Jo hautaan tehdystä koekuopasta tavattiin pronssihakanen ja kaivausten aikana löytyi lisää kiinnittimiä, mm. kaksi korunappia (KM23608:79,83). Korunapeista toinen löytyi kaivantoa täytettäessä irtomaasta. Saatta olla, että se on löytynyt aivan pintamaasta, vaiheessa, jolloin tein koekuoppaa Tatjanan kanssa. Olisiko Tatjana sittenkin häirinnyt tutkimustani, kun se innostuneena lähätti korvani juuressa.

Todennäköisesti naisen pukuun on kuulunut siro pronssinen kaarisolki (KM 23608:80). Miehen vyölaitteesta on pronssinen solki (KM 23608:74).

Matalaan kallionsyvennykseen on todennäköisesti haudattu mies ja nainen. Heille kuuluneet esineet olivat sekaisin kiveysten välissä. Erillisiä hautauksia siinä oli vaikea erottaa.

Palaneita luita löytyi harvinaisen runsaasti suhteessa kaivausalueen kokoon, ja luulöydöt keskittyivät selvästi samalle alueelle kuin esineet. Joukossa oli isojakin luupalasia. Todennäköisesti ruumiin poltto on tapahtunut jossain muualla kuin hautauspaikalla. Röykkiöstä ei löydetty laisinkaan keramiikkaa.

Hautakiveyksen rakenteesta: Hautapaikaksi on valittu matala kallionsyvennys. Siihen on kätkeyty hautarovion jäännökset ja syvennys on peitetty tasakokoisilla, pienillä särmikkäillä kivillä. Kiviä oli lähinnä kolme kerrosta, kallion syvänteissä oli neljä kerrosta. Löydöt tulivat esiin kivien välistä ja alta. Täytteenä oli multaa ja vähän hiiltä. Tästäkin syystä voidaan olettaa, että rovio on palanut jossain muualla. Kalliota puhdistettiin hautapaikan ympäriltä. Siitä ei löytynyt mitään hautaukseen viittaavaa.

Löytöluettelo: KM 23608

- Aland: 1. Raudanpala seulasta 510/107
2. Puukontupen kenkään pronssia 511,98/109/40, pl 140
3. Taipunut pronssivarras 510,38/108,219
4. Raudanpala 510,94/107,70 pl 138
5. Sulanutta pronssia 510,34/107,82 pl 147
6. Kilven rautaniitti 511,20/108,47
7. Kilven rautanappi 510,80/108,42 pl 147
8. Rannerengas, pronssia 510,60/108,35 pl 148
9. Kaulakorun katkelma 510,60/108/35 pl 148
10. Pronssivartaan katkelma 510,40/107,89 pl 148
11. Mansettinapit, pronssia 510,05/108,13 pl 148
12. Rautaniitin osa ja kilven osa 511/108 seulasta
13. Kaksi rautanaulan katkelmaa 511/108 seulasta
14. Kilven rautanappi 517,74/108,52 pl 150
15. Kilven rautanappi 510,90/108,48 pl 152
16. Pronssinen korunappi 510,83/108,50 pl 154
17. Rautaveitsi, myöhemmin löytynyt pieni jatkopala 511,16/107,57
pl 138
18. Kaksi rautaterän katkelmaa 510,77/107,95 pl 146
19. Pieni pronssisolki vyölaitteesta 510,97/107,84 pl 142
20. Vääntynyt rautavarras 510,61/107,69 pl 144
21. Pieni pronssinen kaarisolki ja spiralin pala (seulasta)
511,87/108,33, pl 150
22. Rautaveitsen terän katkelma 511,14/107,97 pl 145
23. Rautaveitsen terän katkelma 511,14/107,97 pl 148
24. Mansettinappi 511,47/108,99 pl 148
25. Rautaniitin osa seulasta 510/107 kolmas kerros
26. Pronssinen korunappi, löydetty täytemaakasan pohjalta

Kertomukseen kuuluvat karttaliitteet sivut:

Kertomukseen kuuluvat valokuvaliitteet sivut

Negatiiviluettelo:

Dialuettelo:

Helsingissä 27.9. 1998

Anna-Liisa Hirviluoto
Anna-Liisa Hirviluoto

Kertomuksen konseptin on laatinut HUK Jaana Riikonen

Karttaluettelo

Karttatyppi	Aihe	Mk	Piirtäjä	Koko	Sivunro
Vaaituskartta	Pintavaaitus.	1:50	Jaana Riikonen	A3	7
Tasokartta	Taso 1.	1:20	Jaana Riikonen	A3	8
Tasokartta	Taso 2.	1:20	Jaana Riikonen	A3	9
Erikoiskartta	Taso 2.	1:1	Jaana Riikonen	A4	10
Tasokartta	Taso 3 (ja 4).	1:20	Jaana Riikonen	A3	11
Löytökartta	Löytöjen sijainti.	1:20	Jaana Riikonen	A4	12

HALIKKO KANINKOLA HIISIMÄKI

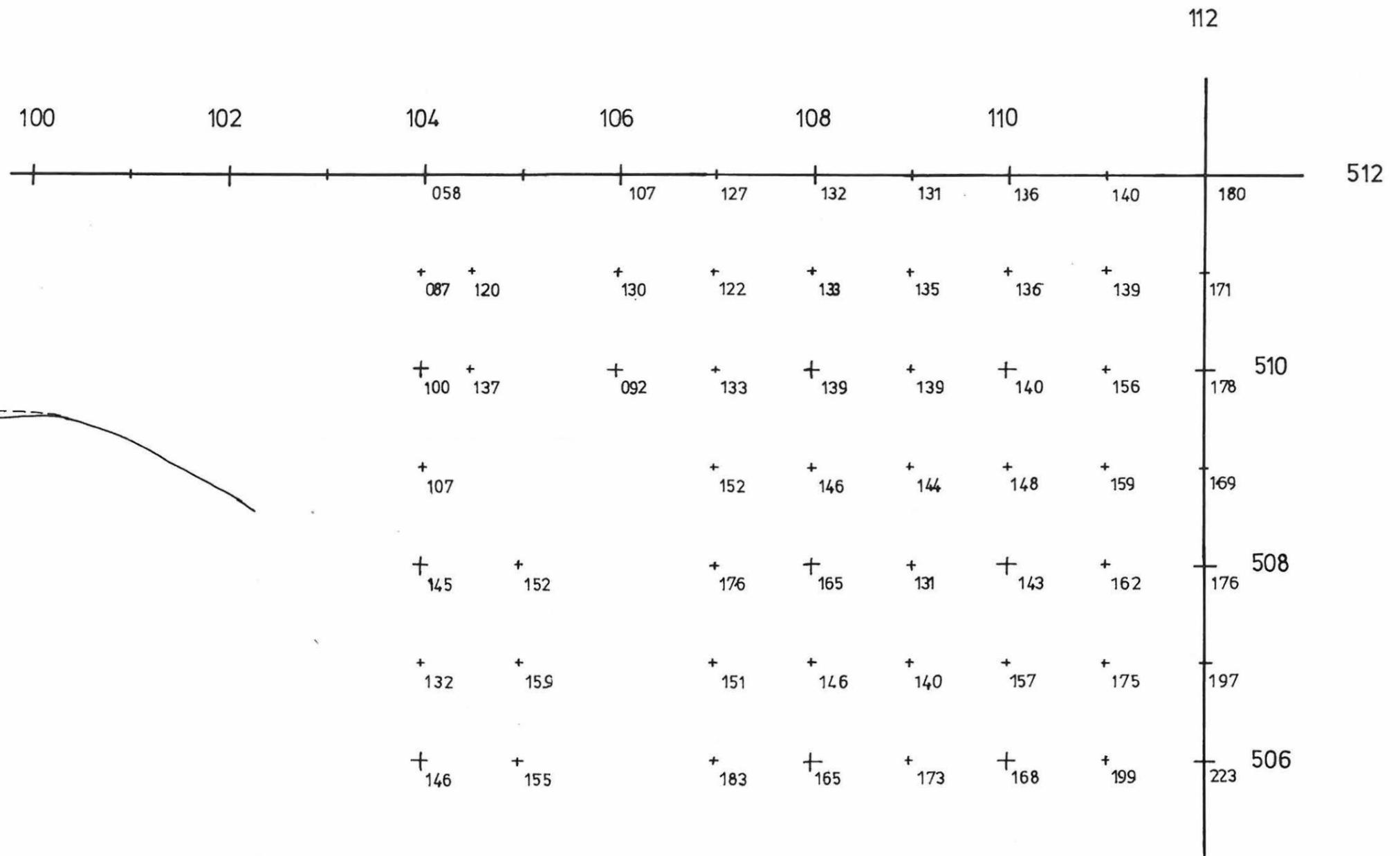
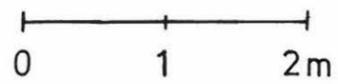
A.-L. Hirviluoto, J. Riikonen 1987

Pintavaaitus

Mk 1:50

Lattalukema 140

Piirt. J. Riikonen

vl 130 -
140 -
150 -
160 -

Kaivausalueen pinta-taso - - - - -
ja pohjataso ———
linjalla 510

HALIKKO KANINKOLA HII SIMÄKI

A.-L. Hirviluoto, J. Riikonen 1987

Taso II

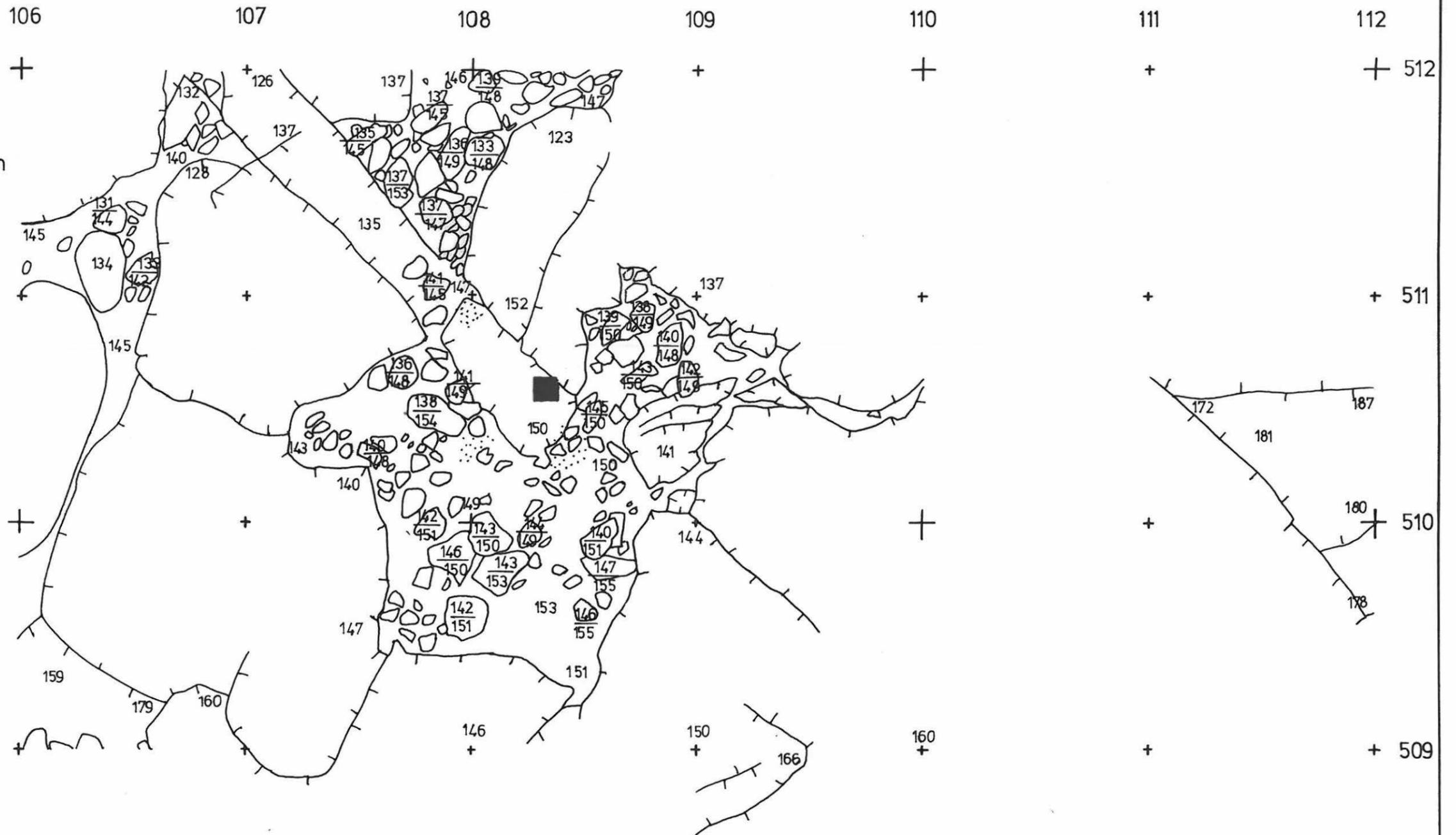
Mk 1:20

Lattalukema 140

Piirt. J. Riikonen

- erikoiskartta
- kallio
- kulttuurimaa
- luukeskittymä

HALIKKO KANINKOLA HIISIMÄKI

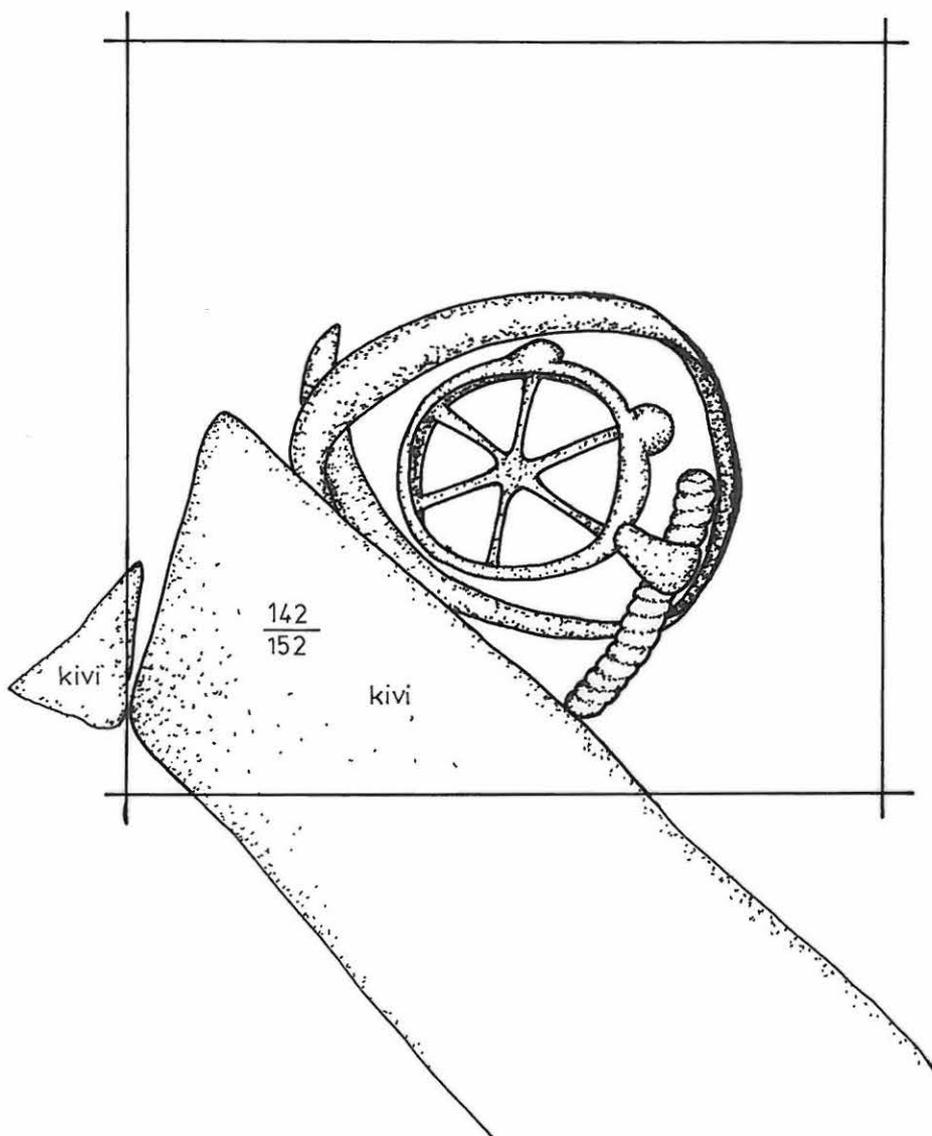
A.-L. Hirviluoto, J. Riikonen 1987

Tasoon II liittyvä erikoiskartta

Mk 1:1

Lattalukema 140

Piirt. J. Riikonen

HALIKKO KANINKOLA HIISIMÄKI

A.-L. Hirviluoto, J. Riikonen 1987

Taso III (ja IV)

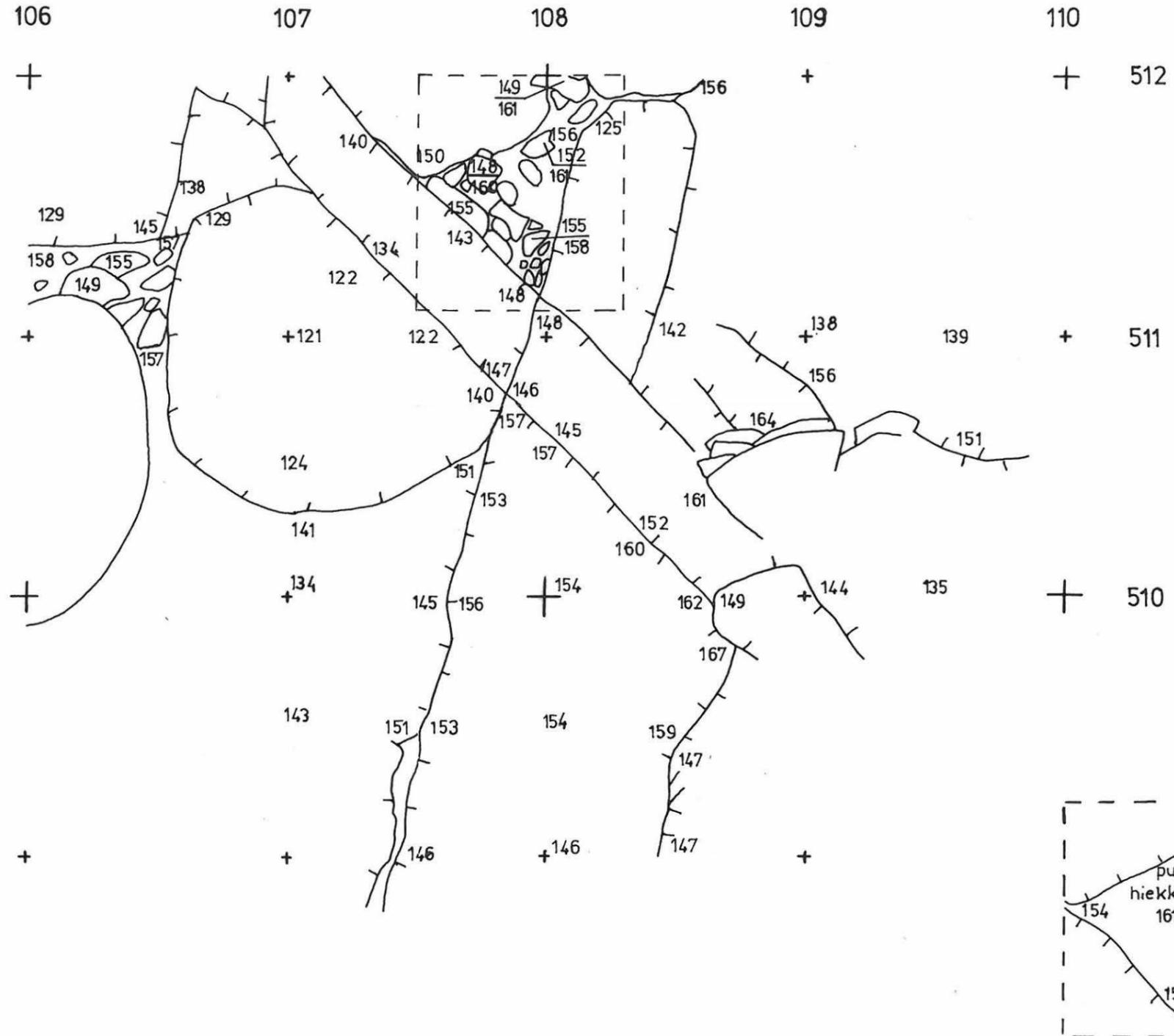
Mk 1:20

Lattalukema 140

Piirt. J. Riikonen

kallio
 tasoon IV kaivettu alue

HALIKKO KANINKOLA HIISIMÄKI

A.-L. HIRVILUOTO, J. RIIKONEN 1987
LÖYTÖKARTTA

Mk 1:20
Lattalukema 140
Piirt. J. Riikonen

(21) solki

(24) pronssin iittejä

veitsen-
terän katk. (12) (6)
veitsi (17) (22) kilvenniitit
vyönsolki (19) hakaset
rautaterän (18) katk. (7) (16) korunappi
kilven- (25) (20) rautavarras (8) rannerengas
niitti ja kaularengas
pronssi-
vartaat (10) (3)
(5) sul. pronssia

+ 511

(11) pronssin iittejä

+ 510

+ 509

